

Írta: Orell Ferenc János

A FIATALKORÚAK PÁRTFOGÓ FELÜGYELETÉRŐL A VAD ELHALASZTÁS TÜKRÉBEN ÜGYÉSZI SZEMMEL

Írásom célja a Pest megyei ügyészi tapasztalatainak közreadása a vádemelés elhalasztás feladatán, szerepén kívül, az azzal összefüggő korai pártfogói segítségnyújtás eredményességéről.

A fiatalkorúak elleni büntetőeljárások elhúzódása

A Pesti Központi Kerületi Bíróságon a fiatalkorúak ügyei közül jelenleg 1205 vár kitűzésre, ezek 60%-ában az ügyészség egy évnél régebben emelt vádat. Az ügyek nagy részében másfél-két évvel az érkezés után kerül sor az első bírósági tárgyalásra.¹ A két éven túl befejezett ügyek aránya évek óta az összes ügyek 1/3-át (1998-ban 30,2%-át) teszik ki.² Előfordul, hogy a fiatalkorú közben teljesítette a sorkatonai idejét, vagy már házasságot is kötött és gyermeke is született, mialatt ügyében – huszonéves korára – még tart az eljárás. A közelmúlt egyik hivatalos tájékoztatása szerint a büntetőügyekben az eljárások 13%-a – a fővárosban 22 %-a – két évnél hosszabb ideig tartott.³

A késedelem okairól

Ügyészi felmérések tapasztalata, hogy az eljárások egy része (részben az ügyek bonyolultabbá válása és a többszereplős, sorozat-bűncselekményeket elkövetők esetében) indokoltan, más részükben azonban a hatóságoknak felróhatóan indokolatlanul elhúzódik.⁴

A perek elhúzódásának okai az Országos Igazságszolgáltatási Tanács vizsgálatának megállapítása szerint: a tárgyalás elnapolásának oka minden második esetben az, hogy az elkövető vagy a tanú az idézés ellenére nem jelenik meg. De előfordul, hogy a vádlottat a fogdából „elfelejtik” előállítani.⁵

Közismert tény, hogy a hatóság késedelme – különösen a fiatalkorúak esetében – kriminogén tényező. Az a tapasztalat, hogy a fiatalkorú első ügye után – amelyben nem történt meg bíróság előtti elbírálása – követ el újabb jogsértést, illetőleg gyakran jogsértő cselekmények sorozatát, majd ügyeikben újabb vádiratok születnek, és tárgyalásra várnak.⁶

De az is előfordul, hogy a fiatalkorú ellen egyidejűleg több bíróság előtt folyik eljárás, így ha nem kerül sor az ügyek egyesítésére, ingázik különböző bíróságok között, kilátástalanul várva ügyeinek jogerős befejezését.⁷

¹ Sárík Eszter: A gyermek és fiatalkori bűnözés napjainkban, Belügyi Szemle, 2001/2, 48-60. oldal

² Gibicsár Gyula: A gyermek- és ifjúságvédelem az ügyészi jogalkalmazási tapasztalatok tükrében, Család, Gyermek, Ifjúság, 200/1, 9-12. oldal

³ Csökkent a hátralék a bíróságokon, Népszabadság, 2001. augusztus 4.

⁴ Gibicsár uo.

⁵ Népszabadság, uo.

⁶ Orell Ferenc János: A fiatalkorúak büntetőjogi reformjáról, ügyész szemmel, Belügyi Szemle, 1996/10., 11-19. old

⁷ Uo.

Tény, hogy hosszú idő távlatában a fiatalok is felejt, keverednek előtte az ügyek, előfordul, hogy nem is tudja, melyik ügyben kérdezik. Ha a fiatalok tettét nyomban követné a bírói felelősségre vonás, talán nem kerülne ismét összeütközésbe törvényeinkkel.⁸

Az eljárások elhúzódása megkérdőjelezi, hogy alkalmas-e a törvényben azt a meghatározott célt betölteni, miszerint a fiataloknál alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalok helyes irányba fejlődjenek és a társadalom hasznos tagjává váljanak.

Fiatalok ügyészeként naponta szembesülök a mai társadalom valós helyzetével, amikor egy-egy fiatal ügyében dönteni kell. A probléma nem úgy vetődik fel, hogy egy akta egy ügy, és abban van egy fiatal, mert a fiatal mögött egy család van, szülő, testvér, sőt nagyszülő is.

Naponta élem át – ügyésztársaimmal együtt – azt a zavart, amikor egy-egy fiatal ügyében dönteni kell. Nagy a felelősség egy-egy tizenéves ügyében érdemben dönteni, amely kihatással lehet későbbi életvitelére, társadalmi beilleszkedésére, és ennek eredményes előmozdítását nehezítheti az eljárás elhúzódása, késedelmessége.

Elsődlegesnek tartom, hogy az ügyet késedelem nélkül kell befejezni, az időt nem lehet húzni, de egyéniesíteni, differenciálni is kell. A tizenévesek esetében rendkívül nagy gondot kell fordítani az esetek súlyozására. A gyermek személyiségében minden egyes év más és más értéket ad, és ennek megfelelően eltérő kezelésre van szükség. Ezeknek elősegítése érdekében különösen fontos az eljárás időszerűségének szem előtt tartása.

Konceptcionálisan hiba lenne, ha csak bírói szakban értékelnék a büntetőeljárások alakulásának időszerűségét. Következésképp: az eljárásnak határidőben történő folytatásának kérdése már a nyomozás elrendelésétől, illetve annak megindulásától jelentkezik és ró feladatot az ügyben eljáró hatóságokra.

Garanciálisan ez fejeződik ki a 2003. január 1-jén hatályba lépő a 2001. I. törvénnyel módosított 1998. XIX. évi törvényben. Ennek 176. § IM bekezdése kimondja, hogy a nyomozást a lehető legrövidebb időn belül le kell folytatni, és be kell fejezni.

Előfordul fiatalok ellen indult bűnügyekben az eljárások indokolatlan elhúzódása, hetekig nem történnek nyomozati cselekmények, szinte „áll” az ügy. Mivel ketyeg a határidő, előterjesztést tesznek a nyomozás határidejének meghosszabbítására.

Arra is van példa, amikor hasonló hiányosság -a hiba észre-vételű ügyészi átirat ellenére – ismételen előfordul, amely számos objektív és szubjektív okra vezethető vissza. Nem feladatom ennek részletes elemzése, értékelése, mellyel kapcsolatban megjelent tanulmányok ismertetőt adnak.

Ezek közül figyelmet érdemel dr. Németh Zsolt megállapítása, miszerint: „Sajnos a rendőrségen ma egyáltalán nincs rangja és főleg gyakorlata a gyermekvédelmi munkának. Mindenki azt vallja, hogy nagyon fontos feladata ez a rendőrségnek, de egykét helyi kivételtől eltekintve, országos jelenség, hogy a gyermekvédelmi rendőri feladatok teljes mértékben hátra szorulnak.”⁹

A hivatkozott törvény 176.§ /2/ bekezdés második mondata szerint, ha a nyomozás meghatározott személy ellen folyik, a meghosszabbítás legfeljebb a gyanúsítottak a 179.§ /1/ bekezdése szerinti kihallgatásától számított két évig terjedhet.

⁸ Uo.

⁹ Németh Zsolt: Ifjúkori bűnözés, drogfogyasztás – a rendőrség a gyermekvédelmi együttműködés rendszerében, Belügyi Szemle, 2002/1. 20-32. oldal

Ezzel a rendelkezéssel a javaslat – a miniszteri indoklás szerint – a nyomozások elhúzódását megakadályozó abszolút határidőt határoz meg. A határidő lejártakor pedig a nyomozás eredményétől függően vagy vádemelésre, vagy a nyomozás megszüntetésére kerül sor.¹⁰

Utóbbira a törvény 190.§/1/ bekezdés i/ pontja arról rendelkezik, hogy az ügyész a nyomozást határozattal megszünteti, ha a meghatározott személy ellen folyó nyomozás megindításától számított két év eltelt (176.§ /2/ bekezdés).

A nyomozás határidejének változásával kapcsolatban megjelenő új büntetőeljárásról szóló törvény, illetve annak végrehajtását célzó egyéb jogszabályok és más rendelkezések következtében várható lesz a fiatalkorúak elleni nyomozások törvényes határidőn belüli befejezése: Annál is inkább, mert bizonyára az eljáró hatóság tekintélyének csorbításával járna, ha hibájából eredően (indokolatlan késedelem folytán) két év úgy eltelt, hogy emiatt a gyanúsított ellen nyomozás megszüntetése iránt kell intézkednie.

A Magyar Köztársaság Országgyűlése az 1991. évi LXIV. törvénnyel 1991. évi november 22. napján kihirdette A Gyermekek Jogairól New Yorkban 1989. november 20-án elfogadott Egyezményt (a továbbiakban Egyezmény). A törvény rendelkezései alapján az Egyezmény rendelkezéseit 1991. november hó 6. napjától kell alkalmazni.

Az Egyezmény – egyebek mellett – kimondja, hogy az abban részes államok „... lehetséges és kívánatos esetben tegyenek intézkedéseket a gyermekek ügyeinek bírói eljárás mellőzésével való kezelésére ...”

Ebben az irányban tettünk egy lépést az 1995. szeptember 1-jén hatályba lépett 1995. évi XLI. törvény elfogadásával bevezetésre került vádemelés elhalasztásával.

E témában a fiatalkorúak büntetőjogi reformja koncepciójának tárgyalása során már a '90-es évek elején hangot adtam annak, hogy nem célszerű minden ügyet bírói útra terelni.¹¹,¹²

Ezt követően az 1998. évi LXXXVIII. törvény 38.§-a a vádemelés elhalasztását általános, azaz a felnőtt korúakkal szemben is alkalmazható jogintézményé tette. Ezért jelenleg a Be.303/A.§ csak a fiatalkorúakra vonatkozó eltérő szabályokat határozta meg.

Ezek szerint a Be.147/A.§/1/ bekezdése alapján az ügyész a vádemelés feltételeinek fennállása esetén felnőtt korú tekintetében három évet meg nem haladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt halaszthatja el a vádemelést. Ugyanakkor a Be.303/A.§/1/ bekezdése fiatalkorú esetén öt évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel büntetendő bűncselekmény miatt ad erre lehetőséget.

A próbaidő tartama mind a fiatalkorúak, mind a felnőtt korúak esetében egy évtől két évig terjedhet, de ezen belül hónapokban is meg lehet állapítani.

A vádemelés – a törvény betűi szerint – a fiatalkorú „helyes irányú fejlődése érdekében” halasztható el, amelynél az egyéni megelőzés szempontjai kerülnek előtérbe.

Alkalmazása csak lehetőség, amelyre nézve az ügyésznek mérlegelési joga van.

A többször módosított, a gyermek- és ifjúságvédelmi ügyészi szakfeladatok ellátásáról szóló 11/1987. Legfőbb Ügyészi utasítás 13/A.§./1/ bekezdésének előírása szerint a

¹⁰ Álláspontom szerint a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények esetében megfontolandó lenne olyan eljárási határidő megállapítása, amelyen belül sor kerülne jogerős ítélet meghozatalára is. Tehát a büntető hatóságok egy adott időn belül befejeznék a fiatalkorú bűnelkövetők ügyeinek vizsgálatát és elbírálását. Kivétel lenne néhány, különösen súlyos bűncselekmény miatti eljárás, melyet a törvény kiemelve ezen rendelkezések hatálya alól. A bűncselekmény elkövetésétől számított bizonyos idő eltelté után tehát a fiatalkorú büntethetősége megszűnne.

¹¹ Orell Ferenc János: A kriminológusok nemzetközi kongresszusáról. Szakoktatás, 1993/ 10, 25. oldal

¹² Konzultáció az ifjúságvédelem helyzetéről, a fiatalkorú bűnözés és a bűnözővé válás megelőzésének lehetőségeiről. Belügyi Szemle, 1995/3. 44-64. oldal

vádemelés elhalasztása „...általában akkor alkalmazható, ha a fiatalok helyes irányú fejlődése a személyi körülményekre és a bűncselekmény jellegére figyelemmel bírósági eljárás mellőzésével is elérhető”.

A büntetőeljárás jogi kommentár 2.§ 3, e/ pontjához fűzött magyarázata szerint „a vádemelés elhalasztása lehetővé teszi -a terhelt együttműködésével – a bírósági eljárás mellőzését annak ellenében, hogy a viszonylag kisebb jelentőségű bűncselekményt elkövető terhelt, bizonyos feltételek teljesítése esetén mentesül a felelősségre vonás alól, illetve enyhébb szabályok szerint kell felelősségre vonni”.¹³ Emellett szólnak olyan vélemények-többek között -, hogy az egyik legfontosabb cél a társadalom számára a fiatalok felnőtté válásának olyan elősegítése kell, legyen, mely önértékelésüket és szociális kompetenciájukat fejleszti. Ezáltal a társadalomba tartozónak érezhetik magukat és felelősségük, közösségi érzékük is kibontakozhat.

A nyomozás során, amikor valamilyen célból – mint a nyomozás határidejének meghosszabbításával kapcsolatban vagy panasz folytán – az ügyész elé kerülő ügyek a vádemelés elhalasztásának lehetőségét keltik fel, a rendőrség felé intézkedésre kerül sor annak érdemi előkészítésére, és a beszerzett adatok többnyire alkalmasak voltak az ügyben bírósági eljárás mellőzésével való befejezésére.

Bizakodó voltam a vádelhalasztás alkalmazását illetően, azokkal szemben, akik kételkedtek, hogy szükséges volt-e ennek a jogintézménynek a bevezetése, olyan kijelentésekkel kísérve, hogy az intézkedés inkább szolgálja a bíróságok elviselhetetlen terheinek csökkentését, sem mint a fiatalok érdekeinek érvényesítését.¹⁴

Az új jogintézményt a hatályba lépése utáni hónapokban néhány megyében feltűnően ritkán alkalmazták, sőt előfordult, hogy egyszer sem éltek vele. A kezdeti időszakot követően fokozatosan szélesedett a vádelhalasztás alkalmazásának gyakorlata.¹⁵

Pest megyében a vádelhalasztás hatályba lépése idején készültünk annak bevezetésére. A fiatalok ügyésze a hivatásos pártfogókkal áttekintette a törvény célját, az ebből adódó ügyészi, gyámhatósági és pártfogói alkalmazási feladatokat, illetve a várható gyakorlatot.

A vádelhalasztás alkalmazása előtt – és kezdetén is – szemben álló vélemény volt az is, hogy ezzel több lesz az ügyész munkája. Ez annyiban igaz, hogy az ügyészi ügyintézés – szemben az egyébként szokásos ügyintézéssel – az eljárás jogerős befejezéséig többlet írásos munkával és számos érdemi intézkedéssel jár.

Ennek érzékelésére elmondható, hogy az elkészült határozatot az érdekelteknek kézbesíteni kell. Azt követően – ha nem éltek panasszal – intézkedni kell a határozatnak a gyanúsított, törvényes képviselője és a védő előtti kihirdetése iránt. Ezután – amennyiben panaszt nem jelentettek be – következhet a határozat jogerősítése, és annak – a pártfogó felügyelet beindulása céljából – a megyei gyámhivatal pártfogói osztályához való megküldésre. Majd a pártfogói osztály értesítést küld a fiatalok pártfogolásának megkezdéséről.

Ezzel még nem értünk teljesen az ügy végére, mivel a vádemelés elhalasztása tartamának lejártakor további érdemi ügyészi intézkedésre van szükség. Nevezetesen: ha a vádelhalasztás tartama eredményesen eltelt, az ügyész a nyomozást megszünteti, vagy a törvényben felsorolt esetekben vádemelésre kerül sor.

¹³ Váradai Erika: A gyermek- és fiatalok bűnözés – tendenciák, elméletek, okok, Kriminológiai Közlemények, 59. 55-91. oldal

¹⁴ Dér Mária: Mi az oka, hogy Magyarországon a pártfogó felügyeleti mesterség „lábra nem tud kapni”? Alkotmányos büntetőpolitika, bűnmegelőzés a Család Évében. Kriminológiai Közlemények különszáma, 1996. 166. oldal

¹⁵ Temesi László: A fiatalokra vonatkozó új büntetőjogi szabályok hatályosulásának néhány kérdése, Belügyi Szemle, 1998/6. 98-108. oldal

A felsorolt ügyintézkedések és különböző érdemi intézkedések nem jelentenek plusz feladatokat, mert a gyermekek védelméről szóló 1997. évi XXXI. törvény célja és alapelvei közt kimondja, hogy a gyermekek védelmét ellátó helyi önkormányzatok, gyámhivatalok, bíróságok, rendőrség, ügyészség, más szervezetek és személyek e törvény alkalmazása során a gyermek mindenekfelett álló érdekét figyelembe véve, törvényben elismert jogait biztosítva járnak el /2. § /1. bekezdés/.

Én ebben látom a fáradozás, hivatástudat lényegét, mert ha csak egy fiataalt sikerült a jó útra téríteni, társadalmi beilleszkedésében eredményesen segíteni, értelme volt az odafigyelésnek és a tenni akarásnak. Az eredmény fémjelzi a munka sikerélményét is.

Hallani lehet, amikor a vádelhalasztás sikertelensége kedvét szegi a kollégáknak, alig élnek ennek kezdeményezésével.

Látni kell, hogy a vádelhalasztással az ügy még nem fejeződik be, mivel a fiatakorú egy évtől két évig terjedő időre pártfogó felügyelet alatt áll, és segítőként a hivatásos pártfogó lép be. Tapasztalom, hogy a sikeres pártfogolás az eredményes vádemelés elhalasztásának záloga lehet.

A vádemelés elhalasztás tartamának megállapításánál meghatározó szempontok – többek között – a fiatakorú magatartása, életvitele, illetve az elkövetett cselekmény és következményei, ezenkívül a szülők, az otthoni környezet körülményei, feltételei. Azokban az esetekben például, amikor a fiatakorú családi életében zavarok voltak, nevezetesen egyedül nevelő szülő esetében, amikor az beteg volt, vagy nevelési, gondozási feladataiban tartósan akadályoztatva volt, és emiatt kevésbé tudott hatni gyermekére, különösen ha az nehezen nevelhető volt, ilyenkor hosszabb tartamra volt szükség.

A vádelhalasztási idő alatt a fiatakorú életvitele, magatartási zavarainak rendezésében, eredményes társadalmi beilleszkedésében segítségre van szükség, és ebben van meghatározó szerepe a hivatásos pártfogónak.

A gyermekvédelemről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény értelmében megváltoztak a fiatakorúak pártfogolásáról szóló rendelkezések is. Büntető jogszabály rendelkezik arról, hogy a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, a próbára bocsátott, a feltételes szabadságra bocsátott, a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátott és az a fiatakorú, akivel szemben a vádemelést elhalasztották, pártfogó felügyelet alatt áll /Btk. 119.§./ A törvény tehát kötelezően előírja a fiatakorú pártfogó felügyeletét. Ezáltal kívánja fokozni a büntetés (intézkedés) nevelő hatását és – a Btk. 108.§.-ának megfelelően – elősegíteni a fiatakorú helyes irányú fejlődését.

A pártfogó személyisége és felkészültsége meghatározó lehet a rábízott fiatakorú életvitelének és társadalmi beilleszkedésének segítségével. Tanácsain és az ellenőrző szerepén kívül azonban szükség van azokra a társadalmi és gazdasági feltételekre és eszközökre is, amelyek garantálják a pártfogolás eredményességét. Ezért elengedhetetlennek látszott a pártfogószolgálat szerepének és hatékonyságának növelése, a szervezet megerősítése. Ehhez segítséget adott a gyermekvédelmi törvénynek az az előírása, hogy a hivatásos pártfogó a megyei gyámhivatal mellett működve látja el feladatait.

Milyen volt a fogadtatása?

A pártfogók szerint a pártfogói munka megyei gyámhivatalhoz való telepítése helyes döntésnek bizonyult.¹⁶

A pártfogói felügyelet végrehajtási szabályairól szóló népjóléti miniszteri rendelet meghatározza a pártfogó helyét, szerepét és azokat az eszközöket is, amelyek a sikeres pártfogolás biztosítékai lehetnek.

¹⁶ Boza Imre: Próbára bocsátva(!), CSGYI, 2000/5. 2-4. oldal.

A jogszabályok csak feltételeket, kereteket teremtenek a feladatok ellátásához. így van ez a fiatalok pártfogói felügyeletének teljesítésénél is.

A hivatásos pártfogó elsősorban segítséget nyújt pártfogoltjának társadalomba való beilleszkedéséhez, a bűnismétlés elkerüléséhez. Ellenőrzi továbbá, hogy a pártfogolt betartja-e az előírt magatartási szabályokat.

A pártfogolt az előírt magatartási szabályok megtartásán túlmenően köteles a pártfogóval rendszeres kapcsolatot tartani, és felvilágosítással elősegíteni azt, hogy magatartását a pártfogó ellenőrizze.

Új elem a pártfogó felügyeletnél, hogy a pártfogó a pártfogolttal, illetve a kiskorú pártfogolt a törvényes képviselőjével együtt feltárja a bűncselekmény elkövetéséhez vezető okokat, valamint a bűnismétlés vonatkozásában fennálló, a fiatalok veszélyeztető körülményeket, és ezek megszüntetéséhez előírják pártfogolási terv készítését. A terv tartalmazza a feltárt okok és körülmények megnevezését, valamint a megszüntetésükhöz szükséges teendőket, a pártfogolt feladatait, a kiskorú pártfogolt törvényes képviselője és a hivatásos pártfogó teendőit, valamint azoknak az intézményeknek és személyeknek a nevét is, akiknek, illetve amelyeknek a segítségét célszerű igénybe venni e terv valóra váltásához.

A hivatásos pártfogó tanácsot ad a pártfogolt iskolai, munkahelyi, egészségi, szociális és egyéb problémáinak megoldásához, az ehhez szükséges támogatások igénybeviteléhez, valamint szükség esetén személyesen is közreműködik a pártfogolt érdekeinek képviseletében. Együttműködik a gyermekjóléti szolgálattal, és szükség esetén gyermekvédelmi intézkedést kezdeményez. A fiatalok társadalmi beilleszkedésének eredményessége érdekében nem közömbös, hogy a pártfogolt időben mikor kerül kapcsolatba a pártfogoltjával és mikor kapja meg tőle a támogatást, segítséget. Ez pártfogói kíváncsiságnak is megfogalmazódik, amikor azon álláspontjuknak adnak hangot, hogy sokkal célszerűbb lenne a hivatásos pártfogót a büntetőeljárás korábbi szakaszában bevonni, azért is, hogy már a kezdet kezdetén legyen valaki, aki a fiatal mellett áll, esetleg a bírósági döntést is befolyásolhatja.¹⁷

Erre nézve leghitelesebben idézhető az alábbi pártfogói vélemény és tapasztalat.¹⁸

A gyermekvédelmi rendszer reformja során a pártfogói tevékenység egyik lényeges kérdése volt, hogyan lehet lecsökkenteni azt az időt, amíg az elrendelő bíróságtól, ügyészségtől a fiatal eljut a pártfogójáig.¹⁹

Ezt a jogalkotó úgy érte el, hogy hatályon kívül helyezte a 6/1980A/I-24./ OM. rendeletet, így az elrendelő és a pártfogó közül kiiktatta a jegyzőt mint gyámhatóságot, és egyben elválasztotta a pártfogói felügyeletet a védő-óvó (preventív) pártfogolástól.²⁰

A feladatok megosztásával és a gyámhatóság kiiktatásával lehetővé vált, hogy a büntetés vagy intézkedés jogerőre emelkedésétől számított két héten belül a fiatal felvegye a kapcsolatot pártfogójával, az addig megszokott 2-3 hónap helyett.²¹

A vádemelés elhalasztásával kapcsolatos ügyintézés célja, hogy lehetőleg minél előbb jogerőssé váljon az érdemi határozat és elindulhasson a pártfogolás. Ugyanis a határozat alaki jogerejétől kezdődik a vádelhalasztás időtartama. Az alaki jogerő akkor következik be,

¹⁷ Szántó László: A hivatásos pártfogó lehetséges szerepei, feladatai a bűnözői életút egyes szakaszaiban. Kriminológiai Közlemények különszám, 1995, 156-162. oldal

¹⁸ Boza Imre: uo.

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo.

²¹ Temesi László uo.

ha a fiataikorú, a védő és a törvényes képviselő a kihirdetésekor tudomásul vette a határozatot, továbbá a kivételesen kézbesítéssel történt közlés esetén, ha letelt a panasz bejelentésére nyitva álló határidő, illetve ha a védő és a törvényes képviselő önálló panaszát a felettes ügyész elutasította.

Tapasztalom, hogy az ügy érdekeltjei általában időben értesülnek a vádelhalasztási határozatról – amelyet általában valamennyien tudomásul vesznek -, és azt követően az ügyész intézkedhet a jogerősítés iránt.

Ezután a probléma abban jelentkezett, amikor a határozat jogerőre emelkedését követően eljut a megyei gyámhivatal pártfogói osztályára s onnan a hivatásos pártfogóhoz, majd a pártfogolt kapcsolatfelvételéig és azt követő érdemi pártfogolás beindulásáig eltelt idő több hetet vagy hónapot is jelenthet, amely mindenféleképpen rövidítheti a pártfogolás idejét és annak eredményességét.

Három évtizedes ügyészi tapasztalataim és az ifjúkori bűnözés társadalmi beilleszkedési zavarai kutatásának során szerzett ismereteim arról győzték meg, hogy a törvénnyel összeütközésbe került tizenéves magatartási zavarainak rendezésében, bűnisméltése megelőzése érdekében már az eljárás korai szakaszában szükség van a segítségnyújtásra és ebben meghatározó a pártfogó közreműködés.

Ennek felismerésével jutottam el arra az elhatározásra, hogy a vádelhalasztás tárgyában hozott határozat gyanúsított előtti kihirdetésére a pártfogó értesítést kapjon.

Az elgondolás célja az volt, hogy a pártfogó az eljárás korai szakában értesüljön és kerüljön kapcsolatba a leendő pártfogoltjával, mivel ezáltal előbb van lehetősége a fiataikorú megismerésére és segítségnyújtásra társadalmi beilleszkedésében.

A büntetőeljárás törvény a védőt és a törvényes képviselőt illetően ír elő értesítési kötelezettséget. Ugyancsak a szakügyészi utasítás 13/A.§/1/ bekezdése rendelkezik úgy, hogy a fiataikorúak ügyésze a vádelhalasztási határozat kihirdetésének helyéről és időpontjáról a védőt és a törvényes képviselőt értesíti.

A fentiek közt a hivatásos pártfogó értesítése nem szerepel. A gyakorlatban szükség lenne a pártfogó jelenlétére is, akinek értesítésénél annak volt meghatározó szerepe, hogy a gyermek mindenképp felett álló érdekét figyelembe véve kell eljárni.

A vádelhalasztási határozat kihirdetésére szóló pártfogók értesítésével kapcsolatos kétéves kutatási tapasztalataim az alábbiakban foglalhatók össze.

Súlyt helyeztem a pártfogói értesítés megfelelő előkészítésére. A pártfogókat első esetükben újszerű megjelenésük céljának megjelölésével – a telefon mellett – levélben kerestem meg.

Hasonló előkészítés vezetett a törvényes képviselők értesítésénél is. A számukra küldött levelekben szerepelt, hogy a fiataikorúak vádemelés elhalasztásával kapcsolatos határozat kihirdetése céljából szükséges megjelenniük.

Nem mellékes az ügyfelek kezelése, megszólítása. Szakmai tapasztalatom, hogy a gyermek-és ifjúságvédelem különböző munkatársaiban – tisztelet a kivételnek – a rájuk bízott veszélyeztetett kiskorúak ügyintézés során hivatalnoki, bürokratikus, olykor lélek nélküli hozzáállás figyelhető meg.

Megfigyelhető, hogy az emberek általában idegenkednek a hatóságoktól, bizalmatlanok, ellenérzésük van velük szemben, és ez különösen megnyilvánul a büntető hatóságok irányába. Ez is közrehat, amikor az első szabályszerű idézésre a hatóságnál nem jelennek meg, így igazolatlanul távol maradnak. Az idézettek meg nem jelenése következtében az ügyek befejezése elhúzódik. Úgy vélem, hogy az ügyfélkezelési kultúra több figyelmet érdemelne. Ennek pozitív hatása – az alábbi ügyek tapasztalatai alapján – az eljárás

időszerűségén és az ügyek érdemi befejezésén mérhető. Két év alatt öt – huszonegy fiatakorúval szembeni – vádelhalasztási ügyben hét hivatásos pártfogó és huszonegy törvényes képviselő levél útján történő értesítésére került sor. A törvényes képviselők időben – ápoltan, gondozottan – megjelentek. Ott voltak a pártfogók is. A védők megjelenése nem volt gyakori.

A kirendelt védőkön kívül, távol maradtak a meghatalmazott ügyvédek is, akik részére postai kézbesítéssel – vagy fax útján – történt a határozat megküldése. A határozattal kapcsolatos védői nyilatkozatok hasonlóan posta vagy fax útján érkeztek a főügyészre, illetve előfordult, amikor a védők személyesen jelentek meg és jegyzőkönyvben tették meg nyilatkozatukat. A védők meg nem jelenésének következtében szükségessé vált oda-vissza történő kézbesítéseknek szerepe van a határozat késői jogerősítésében.

Az öt ügyben 21 fiatakorú alkalmi fogyasztóként kábítószerrel visszaélést követett el. Jelentőségére a kábítószerprobléma visszaszorítása érdekében készített nemzeti stratégiai program elfogadásáról szóló 96/2000./XII.11./ országgyűlési határozat is felhívja a figyelmet, amikor rámutat többek között, hogy a nem kábítószerfüggő fogyasztó számára sem szűkültek az elterelés lehetőségei, mivel az anyagi jogi megoldás helyett az eljárásjogi lehetőségek tere a vádemelés elhalasztásával bővült.

A nem kábítószerfüggő fogyasztókkal kapcsolatosan hasonló elterelési lehetőség található a kábítószerrel visszaélés törvényi tényállásainak bírósági értelmezésénél.

Pest megyében is emelkedik a drogokat kipróbáló, a drogokat rendszeresen fogyasztó fiatakorúak és ifjú-felnőttek száma.

A kábítószeres ügyekben a hivatkozott országgyűlési határozat rövid távú céljai között szerepel a nyomozati munka felett az ügyészi felügyelet erősítése. Már a határozat megjelenése előtt a Pest Megyei Főügyészség fiatakorúak ügyészei által gyakorolt nyomozási felügyelet közreműködik a kábítószerrel való visszaélés miatt indult ügyek tényállásának alapos tisztázásában, e bizonyítási eljárás szakszerű lefolytatásában és az eljárás időszerűségének betartásában.

A kábítószerrel visszaélés elkövetésére a csoportos elkövetés jellemző, amelyben nagy számban szerepelnek fiatakorúak és felnőtt korúak (pl. 12 fiatakorú mellett 16 felnőtt korú). Ezért már a nyomozás során a fiatakorúak ügyésze és a megyei Rendőr Főkapitányság Vizsgálati Osztálya együttműködésének eredményeként sor kerül a fiatakorúaknál figyelembe jöhető vádelhalasztás lehetőségének vizsgálatára, és ennek feltételei esetén az iratok elkülönített kezelésére történik intézkedés. Majd a fiatakorúak ügyésze, a vádelhalasztási határozat jogerőre emelkedése után, a felnőtt korúakkal kapcsolatos iratoknak az illetékes helyi ügyészséghez történő áttétele felől intézkedik.

Az öt ügyből eddig háromban a vádelhalasztás tartama eredményesen eltelt – a nyomozás megszüntetésére került sor – kettőben még tart a pártfogolás. A tapasztalatok tekintetében az alábbi érdemi megállapításokra, következtetésekre alkalmasak.

Változó a kép a határozat jogerősítésétől a pártfogolás elkezdéséig eltelt idő: két-három hét, egy-két hónap és elvétve két hónapon túl fordult elő. A fiatakorúak ügyésze a határozatot még a jogerősítés napján vagy másnap küldte meg a pártfogói osztálynak, ahol az ügyintézés folytatódik a hivatásos pártfogóig és onnan a pártfogolt kapcsolatfelvételéig, amely telhet elfogadható időn belül, de számos ok következtében késedelemhez is vezethet. Előfordult, hogy társhatósági késedelem miatt ügyészi sürgetésre volt szükség. Szerepe lehet például annak is, amikor a vádelhalasztási határozatban nagy számban szerepelnek fiatakorúak – pl. akár kilencen is -, akikkel kapcsolatosan a közbeeső ügyintézés sok feladattal jár és esetenként előforduló sikertelenség miatt az intézkedést ismételni kell.

Az ügyintézésben a szükségesnél hosszabb idő a pártfogó felügyelet tartamát – a vele járó segítségnyújtással – rövidíti, ezért erre a vádelhalasztás tartamának megállapításánál tekintettel kell lenniük.

Mit jelentett a vádelhalasztási határozat gyanúsított előtti kihirdetésénél a hivatásos pártfogók hasznossága?

A pártfogóknak a fiatalokkal és a törvényes képviselőkkel (szülőkkel) való első találkozása, a velük való beszélgetések jelentettek-e valamilyen előnyt, könnyítést? Erre hitelesen értékelhető véleményt elsősorban a kihirdetésnél részt vett hét pártfogó alkalmas.

A határozat kihirdetésénél való részvételüket egyöntetűen úgy ítélték meg, hogy ezzel a pártfogó életéből kiiktatódik egy „üresjárat”, ami a határozathozatal és a pártfogóknak a pártfogolttal történő kapcsolatfelvételéig eltelik. Ez sokszor az idő egyharmadát is kiteheti, ami a pártfogolás idejét és annak eredményességét jelentősen módosíthatja. A pártfogolás előzményeként azt az előnyt jelenti a pártfogóknak, hogy lehetőségük van azonnal kapcsolatot teremteni a pártfogolttal, illetve szüleivel és fordítva, ők is megismerhetik a pártfogó személyét, ezzel kialakítva magukban azt a képet, ami a kölcsönös és hatékony együttműködés szempontjából szükséges.

A kihirdetések alkalmával a pártfogók a fiatalokkal és szüleikkel történt beszélgetéseik során tapasztalták, hogy sok problémájuk van és ehhez tanáccsal, segítségnyújtással tudtak szolgálni. Előfordult, hogy egy-egy ilyen beszélgetés az ügyészségen másfél-két órát is igénybe vett. A pártfogók tapasztalata, hogy a pontatlan lakcímekekből eredő pártfogolt felkeresés sokszor hosszú időt vesz igénybe, ami automatikusan kiküszöbölhető a vádelhalasztás kihirdetése esetén, amikor a pártfogó találkozik a fiatallal és a szülővel. Ilyen alkalommal lehetőség van a telefonszám kölcsönös közlésére. Az ügyészi határozat kézhezvétele után így elkerülhető a pártfogói jegyzőkönyv felvételének elhúzódása.

A pártfogók az ügyészségen történő megjelenésükben tekintélyük erősítését is tapasztalták, mert a szülők bizalma is nagyobb akkor, ha a pártfogót – mint az ügyész által delegált segítőt – érzik a gyerekük mellett. Azt pedig a tapasztalat erősíti, hogy a szülői együttműködés mint stabil háttér nélkülözhetetlen az eredményes pártfogói munkához. Ennek alapja a pártfogó és a szülők közti bizalom, megértés.

Előnyt láttak a pártfogók abban is, hogy nem kellett külön magyarázkodniuk – mint sokszor a tárgyalás nélkül meghozott bírósági határozatnál – , hogy a fiatalkorút és törvényes képviselőt miért is hívták be a pártfogói irodába. További pártfogói tapasztalat, hogy a pártfogolt fiatalok kezdetben kényszernek érzik a pártfogóval való együttműködést. A pártfogó felügyelet szükségét sokszor megkérdőjelezzik a bírósági határozat útján pártfogolt fiatalok és sokszor a szülők is, a vádelhalasztással szemben, mert azt elfogadják, tudomásul veszik, hogy az ügyész így rendelkezett.

Érdekesnek tűnt az egyik hivatásos pártfogó tapasztalati értékelése „..... a pártfogolás négy fiatal esetében talán túlságosan is jól sikerült. Soha nem kellett őket felszólítani, hogy rendszeresen járjanak a fogadó órákra. A foglalkozásokon aktívan, őszintén vesznek részt, így van mód megbeszélni, megvitatni a felmerült problémákat. Kéréseimet, felvetéseimet nem automatikusan fogadják el, hanem elmondják ellenérveiket, kétségeiket...”

A pártfogók tapasztalatait összefoglalva megállapítható, hogy a vádemelés elhalasztásokkal kapcsolatos ügyészi határozatok kihirdetésénél szükség van a pártfogók értesítésére és jelenlétére, amit ők egyébként igényelnek is. Ezzel az eljárás korábbi

szakában beindul a fiatalok beilleszkedését érintő segítségnyújtás. Ennek érdekében a büntetőeljárás jogszabály megfelelő kiegészítésére lenne szükség.²²

²² Ezúton mondok köszönetet Kerekes András, Kovács Zoltán, Molnár László, Vantova József, Fehér Antal, Bálint Dénes és Kustra József hivatásos pártfogóknak hatékonyabb pártfogó felügyelet munkámhoz nyújtott értékes segítségükért.